

Uppfinningsrika möten med det förflutna

– Om historiens värde speglat i bostadsrättsannonsern

Ingrid Holmberg

Den som vill annonsera en bostad till försäljning står inför ett obegränsat antal språkliga variationsmöjligheter. Avgörande för valen bland möjliga uttrycksätt är naturligtvis säljarens (eller mäklarens) kunskap om den konventionsbundna form av kommunikation som annonsen utgör. Insikten i texttypens förutsättningar leder till en bedömning av vilken text som effektivast leder fram till en god affär för varje enskilt objekt. Bostadsannonserns språkliga uttryck kan därför betraktas som representationer för kulturella föreställningar och värderingar.

Jag har i min studie tagit fasta på denna bostadsannonserns, eller i detta fall just bostadsrättsannonserns, institutionaliserade funktion. Undersökningen, med material ur Göteborgs-Posten september 1995, är att betrakta som en pilotstudie: materialet är begränsat och resultatet kan endast visa

Tema: bebyggelsevård – etik

"I det ögonblick då det moderna samhället verkade förlora sin förmåga att skapa en skön ny framtid, stod modernismen under intensivt tryck att upptäcka nya livskällor genom uppfinningsrika möten med det förflutna."

Marshall Berman (1982:319)

En viktig aspekt av de senaste decenniernas stadsomvandling tycks vara intresset för det förflutna.

Innerstädernas äldre bebyggelse betraktades länge som en rest av en gammal ordning som med alla medel måste utplånas. Idag verkar samma bebyggelse kommunicera nya eftertraktade värden.

Här presenteras en studie som belyser hur intresset för historiska kvaliteter i bostadsbebyggelse verbaliseras i bostadsannonser. Dessutom antyds hur tolkningen kan belysas utifrån centrala problem inom gentrifieringsforskningen.

på vissa intressanta tendenser. Genom att semantiskt gruppera språkliga uttryck (ord och fraser) från annonserna, har mitt syfte varit att visa vilka av alla oräkneliga tänkbara dimensioner (kvaliteer/ egenskaper/ materia) av en bostad som överhuvudtaget benämns, och framförallt att visa inom vilka av dessa dimensioner som 'det gamla', dvs. utpekade spår av det förflutna, tycks värderas högst.¹

Bostadsrättsannonsern som backspegel

För studien har jag använt bostadsrättsannonser i vilka det på något sätt anges att en bostad är belägen i äldre bebyggelse. Ofta anges detta i annonsen helt enkelt genom precisering av fastighetens typ, t. ex. *landshövdingehus* eller *kulturbhus*. Men också med ord som refererar till interiöra element såsom *stuckatur* eller *trägolv*, kan säljaren signalera att det rör sig om en äldre

lägenhet. Materialets urvalskriterium utgörs alltså av det verbaliserade historiska värdet, och jag bryr mig inte om att ta reda på bebyggelsens verkliga utseende, dess reella faciliteter, faktiska ålder eller dylikt.

Vid bearbetningen av annonsmaterialet visade det sig att de för undersökningen relevanta språkliga uttrycken naturligt kunde fördelas och grupperas efter huruvida de syftade på 1.) själva fastigheten, 2.) på bostaden som helhet, 3.) på någon av bostadens delar eller 4.) på enskilda detaljer.

1.) Studien visar att annonstexter för bostadsrättslägenheter i äldre bebyggelse ofta tydligt anger att själva huset är gammalt. Av det dryga 30-talet annonser som insamlats, benämner så gott som alla att just fastigheten, som sådan, besitter en kvalitet som har med dess höga ålder att göra: *sekelskiftesfastighet*, med variationerna *fint sekelskifteshus*, *hus från sekelskiftet* eller *vackert hus från sekelskiftet*. Göteborgs centrala arbetarbebyggelse saluförs som *charmigt landshövdingehus*, *renoverat landshövdingehus*, eller enbart *landshövdingehus*. Ungefär hälften av materialet härrör från sådana annonser. Den offentligt sanktionerade historien framhävs med ord som *K-märkt hus*, eller *K-märkt fastighet från 1894*. Ofta preciseras åldern dock inte närmare än *äldre hus*, *äldre fastighet* eller *äldre renoverad fastighet*.

2.) Många annonstexter ger omdömen om själva lägenheten som helhet. Allra mest framträdande är här alla varianter av formuleringar som refererar till *charm* och *gammal stil*, som lägenheten sägs besitta. Två tredjedelar av materialet innehåller sådana ord. För att ta

några: *äldre charm*, *äldre charmig våning*, *härlig charm*, *trivsamt och charmig*, eller *äldre stil*. Övriga omdömen hänför sig till delvis överlappande semantiska fält som handlar om att lägenheten bedöms som antingen i ett visst *fint skick*, att den är så eller så *renoverad*, att den uppvisar olika grad av fräschhet (t. ex. *ljus och fräsch*), att den har kvaliteter som *utsökt vacker*, *unik*, eller t. ex. *mysig*.

3.) Det insamlade materialet visar oss vidare, vilka delar av bostaden som frekvent förekommer i bostadsrättsannonser för äldre lägenheter. I två tredjedelar av annonserna omnämns badrummet och köket, medan andra rum, eller rumssekvenser, framförallt omnämns om de bedöms besitta någon extraordinär egenskap, såsom *rum i fil*, *sovalkov*, *kammare* eller *etagevåning* anger. De senare exemplena kan sägas referera också till själva lägenhetsplaneringen. Här följer då även benämnda kvalitéer som: *ljus och rymlig*, *öppet och luftigt*, *stora ytor* och *välplanerad*. Särskilt måste också nämnas *högt i tak*, en kvalitet som tydligt refererar till äldre bebyggelse, och som en stor del av annonserna framhäver.

Man kan också i annonsmaterialet tydligt avläsa tendensen till att framhäva det NYA i vissa väl avgränsade delar av den gamla lägenheten: framförallt i badrum, men också i kök.

I de annonser där badrum/toalett/dusch anges, är det i samtliga fall med omdömen som beskriver en kvalitet som på intet sätt kan leda tanken till något gammalt: det frekventa *helkaklat badrum* (äldre kaklingar förekommer främst vid själva karet och/eller handfatet), men även *fräscht bad*, *nytt bad*,

modernt badrum, *nyrenoverad toa och dusch*, eller varför inte rätt och slätt *golvvärme*.

När det gäller köken är denna tendens till att framhäva det nya och fräscha också tydlig: *nytt kök och vitvaror*, *modernt kök*, *fint kök*, eller *renoverat kök*. Ungefär hälften av köksomdömena uttrycker helt entydigt att köken inte på något sätt är gamla, såsom lägenheten. Men här smyger sig in också omdömen som komplicerar föreställningarna; kökets stora storlek är en kvalitet som framhävs hos en mycket stor del av köksutsagorna. Och det är alltså inte det moderna rationella köket som saluförs, utan ett *stort charmigt kök* eller *stort gammaldags kök*, eller *stort bondkök* (!). Ibland dock rätt och slätt *stort kök*, *mycket stort kök* eller *stort härligt kök*. Materialet kan kanske antyda att ett stort kök förknippas med en annan kultur än familismen: visserligen kärnfamilj, men framförallt umgänge och en matkultur som kräver tid och omsorg. Det kan också nämnas att en enda annons nämner *minikök*.

4.) När det gäller angivelser i annonserna av lägenheternas interiör på detaljnivå, alltså mindre enheter än rum, så framträder golven som de utan konkurrens viktigaste. I materialet finns fler golvutsagor än insamlade annonser, alltså angavs mer än ett golvmaterial per lägenhet! Spridningen löper från exklusiva *marmorgolv* eller *fin parkett*, till påvra *brädgolv*. Och det senare är kanske det mest anmärkningsvärda: att landshövdingehusens *trägolv*, *fina trägolv*, *furugolv* eller *slipade trägolv* frekvent framhävs som en absolut kvalitet.

Andra exempel på specificerade detaljer är *stuckatur*, *vacker stuckatur*, *takros*, *pärilspont*, *spgeldörrar* och det explicita *originalsnickerier*. En benämnd detalj var också de många *öppen spis*, *kakelugn* eller *eldningsbar kakelugn*, samt *burspråk*, eller t. o. m. *dubbla burspråk*. Många av de angivna detaljerna hänvisar till bostadens kvalitet såsom gammal.

Tolkning av materialet

Alla omdömen och kvaliteer som ovan refererats, härrör från annonser för lägenheter i gamla hus. Den enskilda annonsen går inte längre att urskilja. Vissa är korta och andra ytterst mångordiga och skälen till detta kan vara diametralt motsatta: att lägenheten är lättsåld eller att den är svårsåld. Hur lägenheten ser ut, hur gammal den är, vilka kvaliteer av historiskt slag den så att säga *egentligen* besitter, om det vet vi inget. Det enda vi alltså vet är att *någon* av säljaren (eller mäklaren) identifierad egenskap som vittnar om förfluten tid, har bedömts som en kvalitet, och att information om denna förväntas skapa intresse hos en köpare.

Det måste också påpekas att en omnämnd egenskap i princip kan vara en slags reservation, eller ursäkt. Själva frekvensen av en omnämnd egenskap kan naturligtvis ge stöd för att tolka denna som en positiv kvalitet (som i fallet *trägolv* eller *stort kök*), men det är framförallt kombinationen av omdömen som måste beaktas. Exempelvis uttrycker den i materialet frekventa kombinationen av *gammal* och *charm*, en helt annan värdering än en – i detta fallet hypotetisk – kombination av *gammal* och *omodern* skulle ha gjort.

Tolkningen av materialet antyder följande:

- 'Det gamla' anges om lägenheten som helhet, och då som ett faktum eller en atmosfär.
- 'Det gamla' anges som en kvalitet på detaljnivå, där material och/eller bearbetning preciseras.
- 'Det gamla' står i opposition till 'det nya' i framförallt badrum, men i viss mån också i kök.

Särskilt tydligt är det alltså att värderingen av det gamla skiftar med vilken funktion det har: i badrum och även kök verkar det gamla kunna accepteras endast om det kan inordnas i eller underordnas det moderna. Fräschhet är i dessa utrymmen en överordnad kvalitet.

Bostadsannons anno 1970

De tendenser som materialet visar på, blir ännu tydligare vid en kort jämförelse med lägenhetsannonser från 1970, dvs. för cirka 25 år sedan. Ungefär vid denna tid börjar bostadsmarknaden att vända från bostadsbrist till ett visst överskott av lediga lägenheter.

Till att börja med kan sägas att texttypen som sådan har genomgått sådana förändringar, att det inte skulle gå att göra exakt samma undersökning på ett motsvarande äldre material. Rubriken 'Bostadsrätter' existerade inte 1970, utan bostadsrättslägenheter annonserades under rubriken 'Att hyra', med specificeringen *insats*. I annonserna under denna rubrik anges därför ofta ett s.k. *övertag*, som gällde för hyresrättslägenheter, istället för en *insats*. Det s. k. *övertaget* kunde bestå av möbler, gardiner (*möbelövertag*, *gardinövertag* etc.) eller annat, som utflyttande hyres-

gäst lämnade efter sig. Den inflyttande var då tvungen att erlagga en ofta oskälig summa för kvarlämnade saker för att komma åt kontraktet.

En iögonfallande skillnad på annonssidorna från 1970 är att de nyproducerade, tillmestadels offentligt ägda lägenheterna, annonseras stort. Bostäder som är belägna i äldre bebyggelse är däremot inte helt lätta att identifiera. 'Det gamla' används generellt inte som lockbete, även om det visserligen förekommer enstaka annonser där äldre paradvåningar beskrivs i ordalag som påminner om våra dagars annonstexter. Annonstexterna är allmänt också mycket kortare hållna, och det väsentliga verkar vara att ange lägenhetens rumsantal och om den är omodern, halvmodern eller modern. Omvartannat anges också ibland gata eller stadsdel. Om några interiöra kvaliteer alls specificeras, så är det av typen heltäckningsmattor. Ingenstans nämns alla trägolven i alla landshövdingehusen².

Det nya med det gamla

Jag vill här närmast något ytterligare tematisera och fördjupa hur det förflutnas kan sägas inta en ny position idag.

Det förflutna återspeglas överallt och på alla nivåer. Man kan anta att ting och saker i alla tider kan ha sparats som något slags minnen eller anekdoter, och på så vis berättat om det som inte längre är. Men framförallt har föremål funnits kvar och använts tills de ansetts vara utslitna och förbrukade. Beträktat på konkret nivå har alltså även enskilda artefakter på så vis fungerat som kulturbärande sammanhållande element över längre tidsperioder. Den accelererande indu-

atsaffärer

runt får disp. om njarp
erhålls i grönsaksodling.
Gärna vital pensionär.
T. 0300/212 44 eft. kl. 17.

Torslanda

2-rumsläg. HSB insats, from
1/10. Tel. 56 21 72 eft. 19.

Majorna

Ljus solig 2:a på 60 kvm, 9
vån., hyra 475:- inkl. värme,
städning, insats 12.000:-.
Tel. 14 46 69 e. kl. 17.00.

Högsbo

HSB. Solig o. fullt mod. 1r.
o. mindre kök, överl. 1/10 -70.
Sälj. t. högstbjud. 92 11 57.

Tynnered

Topasgatan, 4 r.o.k., 91 kvm.,
ingen insats, hyra 600:-, led.
fr. 1 nov. Tel. 47 17 41.

YTTERBY

3:a 79 kvm i barnvänligt
område, hyra 490:-, insats.
Tillträde efter överenskomm.
Telefon 0303/919 96.

HSB Krönet Kortedala 3 r.o.
k. om 75 kvm med klädkam-
mare, stort kök o. 2 balkonger
säljes till högstbjud.
Tel. 48 32 30.

Stor halvmod. 2-rumsläg., ca
75 kvm, wc inne, 2 ing. med
tamburer, balk. Åt Linnég.
läg hyra. Bytes mot mod. 1:a
i Guldheden ell. Johanneberg.
Sv. t. »15/10 -70 — 8684»
G-P:s a.k.

Möbl. rum med
matrum. bel. n. Sahlgrenska,
i Guldheden, säljes möbl. ell.
omöbl. omg. Sv. t. »15/10 -70 — 8684»
G-P:s a.k.

Halvmod. läg. 1 r. o. k. o.
badrum 2:a vån., insats, låg
hyra. Sälj. Sv. t. »Kungsladu-
gård—8689» G-P:s annonsk.

HSB-lägenhet N. Blågård-
gården 1:a vån., 87 kvm.
Hyra 444:-, insats ca 14.000:-
inkl. rep.fond. Överlätes m.
fläkt, frysskåp m m för
20.000:-. Led. 1/10 1970.
Telefon 53 80 46.

5 r. o. k. centr., låg hyra.
Sv. t. »Snarast—8691» G-P:s
annonskontor.

Trevl. 4 r.läg. i Agnesberg
led. 1.10. Red. insats, hyra
535:-. Sälj. Sv. t. »15/10 -70 — 8684»
G-P:s a.k.

2:a nyren. 285:- säljes med
nytt kylskåp, diskmask., helt.
mattor, hyllor m m., insats
+ övertag 14.000:-
T. e. 18.00: 484638.

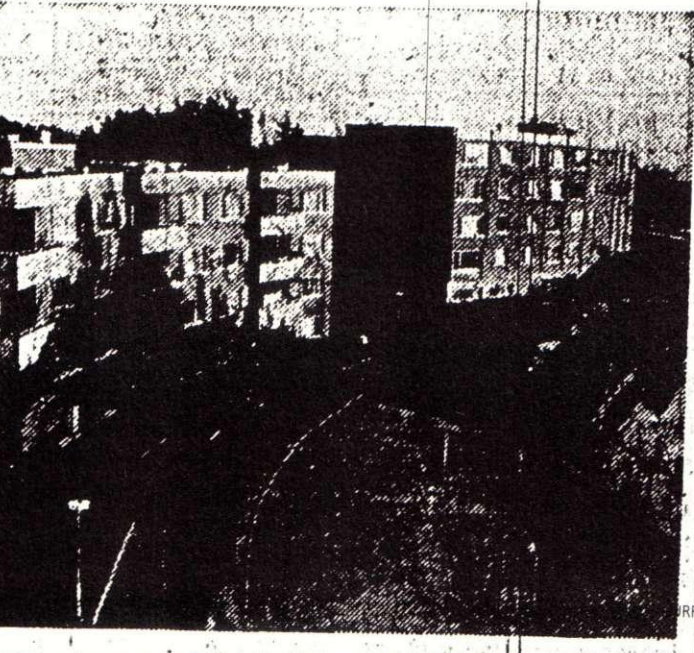
BERGSJÖN

3 rum och kök, 80—88 m²
vackert och högt läge.
Omgående inflyttning.

Ring eller besök uthyrningsexp.
TELESKOPGATAN 18
tel. 46 45 10
Måndag—Fredag kl. 8—16

VID VAL AV BOSTAD
TALA MED
GÖTEBORGSHEM

Så här vettigt kan man bo
i BERGSJÖN

Högst upp på en bergsknalle i Västra Bergsjön.

Stort rum i villa i norra
Askim m. eg. toal., dusch
kokmöjl. R. 280720 e. 11

Möbl. rum. Tel. 15 13 77

Rum 1—3 pers. T. 15 13

Rum finnes 244810 8-12

Automacs Hotell. T. 12

Enk.-r. 25:-, dubb.-r. 36:-

Rum led. omg. 133900,-

Mod. tr. r. f. ord. dam.

Rum uth. S. Tynnered.

Möbl. rum m. eg. Ing.

toalett uth. till 2 pers

skåp o. kokmöjl. finn

Telefon 53 24 21 eft. 1

2 unga damer får hyra

mod. rum med dusch i

etage, Karl Johansg.

Tel. 24 48 80.

S. Guldheden möbl. rum

manl. stud., tillg. t. bad

kök. Tel. 82 05 38.

För chalmerist ell. med

finns dubblett m. eg. i

tillg. t. kök o. bad. Cen

Vasastaden.

Tel. 13 02 50, 17.30—18

Rum m. del i pentry, e

Kärralund. 841163 e. k

Snyggt möbl rum led.

Sävedalen, nära köpce

o. buss. Del i kök, bad

priv. toal. T. 26 72 41

10.30—13.30 samt eft.

Möbl. rum med pentry

o. eg. ing. uth. bill. i n

villa på Omsala.

Tel. 0300/264 11 lördag

Liten möbl. lägenhet i

dal, för ensam yngre s

herre. Tel. 27 07 26.

Centralt mod. möbl. ru

15 sept. T. 24 57 81 eft

Rum led. Backa. 52195

Rum med kokmöjl., h

uth. f. långre tid, cent

eg. Ing. 200:-/mån.

Tel. 040/92 06 13

Centr. rum 1-2 pers. 1

Möbl. rum m. tillg. t. l

icke rök. nära Järntor

Telefon 40 14 81 eft. 16

Möbl. rum led. i V. Fr

Telefon 45 48 55 eft. 16

Möbl. rum i Mölndal.

Telefon 27 97 59.

Fritidsbostad

Lillstuga på bondgård.
Vinterbonad. Eft. kl. 1
Tel. 0325/540 51.

Önskas hy

striella tillverkningen av produkter med en allt kortare livslängd, har hand i hand med moderniteten långsamt – men oåterkalleligt – skapat en annan och ny kultur. I denna moderna kultur är historien inte längre är synlig på samma sätt, eftersom gårdagens avtryck ersätts allt snabbare.

Men det förflutna finns förstås närvarande, dock på annorlunda sätt än tidigare. Jag skulle vilja påstå att gränserna suddas ut mellan ting från olika äldre tider, mellan ting av olika kvalitet, mellan ting från olika samhällsskikt, mellan ting för olika bruk, allt verkar ha en potential att bli lika värdefullt – bara det berättar om tid. Under de allra senaste decennierna har alltså historien som sådan – det vill säga vilken och vems historia som helst – fått en uttalad och iögonfallande status. Ett belysande exempel på detta är hämtat utanför bebyggelsesfären: den under 1970-talet framväxande och idag etablerade handelen med begagnade kläder, s. k. second-hand butiker. Utbudet är inte främst riktat till mindre bemedlade som saknar möjlighet att följa modets växlingar, vilket man ju skulle kunna förledas till att tro. Istället är kundkretsen högst medvetna (om än inte bemedlade) yngre intellektuella som använder klädernas historiska referenser för identitetsskapande och mångdimensionell kommunikation. Dessa varor verkar alltså inte ha ett värde genom sin förmedling av *ett visst* förflutet, utan just genom sin förmedling av *ett* förflutet. Själva kombinationerna av de historiska referenserna medger sedan kontinuerligt nya uttryck.

Den industriella varuproduktionen har nu pågått så länge någon enskild kan minnas, och bilden av en tid och

kultur utan massproduktion och massdistribution och massmedia kan knappast längre frammanas. Modernismens adelsmärke är de ständiga förvandlingarna och motsägelserna, de ständiga sprången mot något nytt och ett avstånd, ett avtramp från det gamla. Tidigare har denna uppgörelse med historien möjliggjorts av utopin, av drömmen om ett bättre samhälle. Idag när utopin i väsentliga avseenden mist sin attraktion kan mönstret anas, att det nya är det gamla, eftersom självmotsägelsen är själva motorn i det moderna. Denna det modernas intresseförskjutning i riktning från det nya, mot sin motsats: det förflutna, är intimt sammanflätad med det modernas essens. Så långt Marshall Berman. Eller för att citera E. K. Josephson af Donner i Sköna Hem (1997 nr11): ”*Vem behöver Ikeas startbox? Vi har börjat tänka själva. Nytt är gammalt. Gammalt är nytt*” Hon presenterar sig som arkitekt, SIR, formgivare och containerrätta.

Vem intresserar sig för vad

I sin artikel *Interessen for det historiske hus* behandlar Inge Mette Kirkeby

...nogle helt fundamentale spørgsmål omkring det historiske ved det historiske hus og vor tids interesse for det historiske bygningsarv.

(Kirkeby 1995:103).

I denna läsvärda artikel fördjupar författaren, hur hanteringen av den historiska bebyggelsen förhåller sig till historievetenskaplig diskussionen om möjligheten att rekonstruera/ tolka/ representera historien överhuvudtaget. Vår tids historieintresse betraktas här i ljuset av vår tid som föränderlig och präglad av turbulens. I artikeln görs en

uppdelning av motiv för att befatta sig med historia: a) historia som kunskap och b) historia som existentiellt bakland – *historien*.

Historia ur det förra perspektivet är då att söka sig bakåt i tiden för att med historisk kunskap belysa fenomen i vår tid, eller att söka efter kunskap om en tid som inte länge existerar. Men det är det senare perspektivet – historia som existentiellt bakland – som bäst kan sägas belysa vår tids historiesyn och användandet av det förflutna. Tiden före NU (utan exaktare specifikation av vare sig *tid* eller *vilken* historia som relateras) sägs då bilda en bakgrund till och förankring av vår tids handlingar:

Det är desuden muligt, at historien idag opsøges for at finde svar på spørgsmål om vor oprindelse, som man i andre samfund ville søge besvaret gennem myter. Hermed være ikke sagt, at et historisk hus skal sammenlignes med en myte, eller et solidt forskningsarbejde om forholdene under Napoleonstiden skal rubriceres som myte. Men jeg mener, at læsning av et historisk værk, eller et museumbesøg, eller det at betragte et historisk hus, både indeholder en element af at søge viden og et element af at lade sig bekræfte i, at vi har en historie, *historien*. Og i sistnævnte del intager historien samme rolle som myterne, der formidler sandhed på en anden måde end den videnskabelige afhandling.

(Kirkeby 1995:105)

Kirkeby gör i sin uppdelning av historieintresset tydligt, att den sistnämnda användningsformen av det förflutna går utöver den gängse moderna, ratio-

nella och upplysta användningen av historien. Jag skulle vilja tillägga att det förflutna istället verkar spela den viktiga existentiella roll som tidigare den moderna utopin gjort och att det förflutna således brukas som en slags legitimering och förankring för samtiden.

Jag har ovan tematiserat hur vår tids historieintresse uppvisar en stor diversitet, då vilka gamla ting, produkter eller saker som helst, verkar kunna bli intressanta. Jag skulle nu vilja göra en väsentlig avgränsning av räckvidden av detta konstaterande.

Tolkningen av min studie ger vid handen att visserligen 'det gamla' i sig förväntas höja lägenhetens försäljningsvärde, men det verkar emellertid vara enbart inom *visa* sfärer som denna egenskap framhävs. På samma vis skulle studier av 'det gamla' inom andra samhälleliga praktiker med stor sannolikhet visa på liknande distinktioner. Det är viktigt att här poängtera att min studie visar på att *allt* det gamla inte var intressant. Lika viktigt är det att klargöra, att studien bara låter oss ana vilka historiska värden som är intressanta för just dem som ämnar *köpa* en *gammal* lägenhet, en grupp som huvudsakligen kan förväntas tillhöra vissa socio-kulturella strata.

I vilken utsträckning det förflutna har ett värde för andra grupper än presumtiva bostadsrättsköpare i Göteborg, förtäljer inte min studie. Och åt vilka samhälleliga grupper den äldre bebyggelsen skänker existentiella upplevelser behöver fortfarande preciseras.

Gentrifiering: det globala i det lokala

Bland de första att beskriva hur lägenheter i förfallna centrala stadsdelar blev attraktiva på bostadsmarknaden, hur

husen renoverades och rustades upp, gjordes av den brittiska sociologen Ruth Glass. Hon myntade för denna stadsomvandling begreppet *gentrifiering*.³ Verkningarna av typiska gentrifieringsprocesser är synliga överallt i västvärldens innerstäder: tidigare förslummad äldre bebyggelse som är belägen i eller i anslutning till centrum har fräschats upp och renoverats. Lägenheterna har på privat eller ibland offentligt initiativ restaurerats pietetsfullt till en relativt hög standard, och de hyser en mestadels väletablerad befolkning. I bottenplanet på de tidigare nedgångna byggnaderna har småaffärer med designprodukter, konsthantverksateljéer, butiker med gourmet- eller annat specialutbud, liksom även restauranger eller kvarterskrogar etablerats.

Denna typ av stadsomvandling finns beskriven i hela den industrialiserade delen av världen och detta faktum visar på att dess orsaker inte kan formuleras utan beaktande av de senaste decenniernas stora ekonomiska omstruktureringar. Utan att försöka mig på att beskriva dem närmare, vill jag dock nämna den stora förskjutningen från en dominerande industriell sektor till en dominerande tjänste- och service-sektor, vilken har medfört förändrade och delvis nya socio-kulturella strukturer.

Då denna ekonomiska omstrukturering är i det närmaste världsvitt förgrenad, finns möjligheten också för liknande socio-kulturella förändringar på många platser samtidigt. Materialet, som användes i den ovan beskrivna studien av hur historiska värden fokuseras i bostadsrättsannonser i Göteborg, uppvisar således vissa likheter med studier utförda på annat håll. I en studie

som utfördes i stadsdelen Victoriana i Melbourne, Australien, av sociologen Michel Jager (1986) uppmärksammas särskilt hur bebyggelsens historiska värden kommuniceras i bostadsannonser. Han beskriver där hur stadsomvandlingens aktörer systematiskt återanvände och även nyskapade den viktoriaiska bebyggelsens historiska referenser, och förklarar denna förkärlek för det förflutna – i detta fallet en högborgerlig historia – med framväxten av den nya medelklassen, och dess behov av konstituering och konsolidering. Denna nya samhälleliga grupp så att säga legitimerade sin uppkomst och existens, genom användandet och appropriandet av det förflutna.

Det är här på sin plats att påpeka att detta återbruk av stilar och stilelement från det förflutna, verkar skilja sig från tidigare bruk av det förflutna, främst genom att vilken äldre bebyggelse som helst kan komma att gentrifieras. Min studie visar alltså att det inte är frågan om en renässans för en viss stilepok.

Men samtidigt som förståelsen av sådana gentrifieringsprocesser måste vara global och generell, måste den också på samma gång vara lokal och specifik. Ovedersägligen är det ändå så att vissa lokala förhållanden är avgörande för både om och hur en gentrifieringsprocess uppkommer, och dessa lokala förhållanden formar gentrifieringens specifika uttryck.

Resultatet av min studie kan alltså betraktas i relation till de lokala betingelser som bestämmer det specifika uttryck som en stadsomvandlingsprocess antar i Göteborg. Dessa lokala betingelser är ännu inte preciserade. Studien låter oss dock ana att stadsomvand-

lingens lokala och specifika uttryck, har att göra med den bebyggelse som är typisk för Göteborg. I materialet märks det allra tydligast i de många angivelser av *landshövdingehus*, d.v.s. trevånings arbetarbebyggelse i sten och trä uppförda decennierna runt sekelskiftet, som endast förekommer i Göteborg. Till denna bebyggelsekategori hör också de frekventa angivelserna av *trägolv*.

Inom gentrifieringsforskningen har bebyggelsen sällan fokuserats särskilt. Detta kan förklaras med att bebyggelsen *i sig* knappast kan besitta något förklaringsvärde för hur och var gentrifieringsprocesser uppkommer. Gentrifieringsprocesser verkar nämligen förekomma i alla typer av äldre bebyggelse, såväl i tidigare arbetarbebyggelse som i

patricierhus, eller i hus ursprungligen byggda för småindustriändamål (t. ex. s. k. 'lofts' på Manhattan). Istället är det själva uppgraderingen, renoveringen och omvandlingsaktiviteten som utgör den gemensamma kriteriet. Gentrifieringsbegreppet kan alltså utgöra en konstruktiv och relevant utgångspunkt för förståelsen av sådana stadsomvandlingsprocesser där tillvaratagandet och approprieringen av den äldre bebyggelsens historiska värden utgör själva kärnan i omvandlingen.

Väsentliga stråk inom gentrifieringsforskningen leder oss dessutom fram till en – som det kan tyckas – trivial, men uppfordrande, slutsats (vilken också antytts ovan), nämligen den att forskaren så långt det är möjligt måste

undvika att betrakta den egna, den egna gruppens eller den egna yrkesgruppens värdering av 'det gamla' som något allmänmänskligt. Sharon Zukin skriver i *Landscapes of Power* (1991: 192):

...gentrifiers have become so pervasive in all older cities of the highly industrialized world that their cultural preferences have been incorporated into official norms of neighborhood renewal and city planning.

Det faktum att intresset för den äldre bebyggelsen idag framförallt verkar bäras upp av de högre skikten i samhället, reser frågan hur den äldre bebyggelsens fortlevnad skall säkerställas också när 'det gamla' inte längre är 'det nya'.

Noter

1. Studien är utförd i samband med forskarkursen *Mellan hantverk och byggindustri: ett kulturhistoriskt och ekologiskt perspektiv på bebyggelse och byggande* som under läsåret 1996 gavs på Arkitektursektionen, Chalmers Tekniska Högskola och Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet. Materialet som helhet presenteras inom ramen för kursen. Materialsammanställningen visar, förutom de i artikeln redovisade utsagorna om 'det gamla' och om olika sfärer, även andra frekventa men mer sekundära benämnda kvaliteter, såsom *trevligt läge*, *skuldfri förening*, *barnvänlig gård*, eller *kabel-TV*.
2. En utvidgad studie kommer bl. a. att fokusera utsagor om 'det gamla' i bebyggelsen i relation till bebyggelsens *faktiska* status. Bostadsmarknadens parter – säljaren/mäklaren, men också den presumtive köparen – kommer också att föras in i analysen, varigenom frågeställningar om bebyggelsens benämnda his-

toriska värde(n) och betydelse(r) kan fördjupas och preciseras. Studien ingår i ett avhandlingsprojekt som fokuserar de senaste decenniernas omvärderingsprocess av innerstadsmiljöer samt de institutionaliserade aktörer som medverkat i denna.

3. Översikter över gentrifieringsforskningen ges i antologierna *Gentrification of the City* (1986) och *Urban Housing for the Better-Off: Gentrification in Europe* (1991). Den förra ger en översikt över centrala teman inom gentrifieringsforskningen och presenterar också den tidigaste forskningen. I den senare kan nämnas bidrag av Chris Hamnett och Neil Smith vilka speglar och problematiserar gentrifieringsforskningens två huvudsakliga förklaringsmodeller. Jag har tidigare diskuterat gentrifieringsbegreppets relevans för svensk stadsomvandling i "Städernas förvandling. Om gentrifieringens teori och praktik" *Tvärsnitt* 1992:2.

Ingrid Holmberg, bebyggelseantikvarie och doktorand på Avdelningen för kulturvård, GU.

Referenser

- BERMAN, MARSHALL: *Allt som är fast förflyktigas, Modernism och modernitet*, Arkiv Förlag 1982.
- HAMNETT, CHRIS (1991): "The Blind Men and the Elephant: the Explanation of Gentrification" *Urban Housing for the Better-Off: Gentrification i Europe*, eds. van Weesep, Jan & Musterd, Sako, Utrecht 1991.
- HOLMBERG, INGRID (1992): "Städernas förvandling, Om gentrifieringens teori och praktik" *Tvärnitt* 1992:2.
- JAGER, MICHAEL (1986): "Class definition and the esthetics om gentrification: Victoriana in Melbourne". *Gentrification of the City*, Winchester: Allen & Unwin Inc. 1986.
- KIRKEBY, INGE METTE (1995): "Inter-

- sen for det historiske hus" *Nordisk Arkitekturforskning* 1995:4.
- SMITH, NEIL (1991): "On Gaps in our Knowledge of Gentrification" *Urban Housing for the Better-Off: Gentrification i Europe*, eds. van Weesep, Jan & Musterd, Sako, Utrecht 1991.
- Gentrification of the City*, eds. SMITH, NEIL, & WILLIAMS, PETER, WINCHESTER: Allen & Unwin Inc. 1986.
- Urban Housing for the Better-Off: Gentrification i Europe*, eds. van WESEEP, JAN & MUSTERD, SAKO, Utrecht 1991.
- ZUKIN, SHARON (1991): *Landscapes of Power: from Detroit to Disney World*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, Oxford, 1991.

Bildförteckning

- BILD 1: annonssida ur Göteborgs-Posten september 1995.
- BILD 2: annonssida ur Göteborgs-Posten september 1970.